

PČELE UBIJA SUSTAV

ŠVICARSKI KANDIDAT ZA OVOGODIŠNJEG OSKARA BAVI SE POSLJEDICAMA ČOVJEKOVOG SUŽIVOTA S PČELAMA

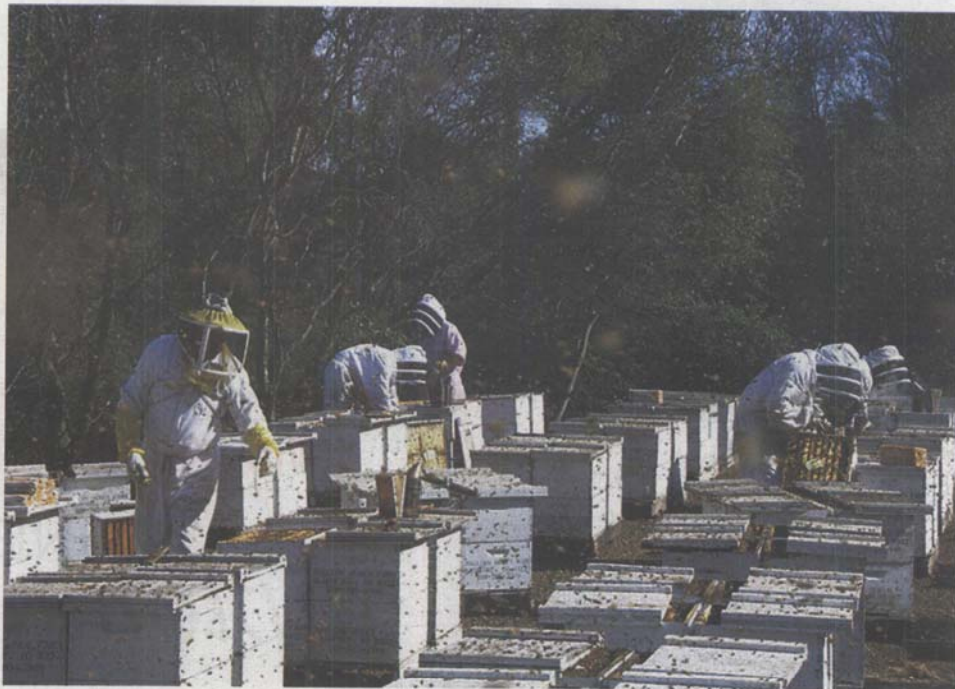
ANA ABRAMOVIĆ

Više od meda (More than honey)
r. Markus Imhoof, 2012.

Dokumentarni film *Više od meda* švicarskog redatelja Markusa Imhoofa bavi se posljedicama čovjekovog suživota s pčelama i postavlja pitanje je li moguće odbaciti besmislene i kontraproduktivne imperativne modernog pčelarstva, kao oblika čovjekovog gospodarenja prirodom. Među reakcijama na ovaj film zasad se teško mogu razlučiti kritike i marketinški tekstovi. No dobro, film je nastao u europskoj produkciji koja je u svom zaletu pa sama realizacija ponešto spektakularnog dokumentarnog projekta trenutno izaziva više pažnje od njegove teze i sadržaja.

ZAŠTO PČELE NE UZVRATE? Švicarskom pčelaru s početka filma ne treba odijelo protiv uboda dok na obroncima Alpa trese cijelu košnicu pčela u svoju vreću. Pčelarstvom se bavi radi obiteljske tradicije: odlučio je preuzeti posao svog oca jer mu se nije sviđala ideja da, nakon toliko truda koji su uložili njegovi preci, jednostavno proda pčele. Američki plantažeri pčele naručuju iz drugih dijelova svijeta. "To je zujanje i miris svježeg novca", cvate od sreće kalifornijski biznismen dok na svojoj plantaži objašnjava kako komercijalni uzgoj badema ovisi o pčelama. Srećom, film se ne temelji na suprotstavljanju ove dvije priče kako bi se odmah moglo naslutiti. Što se to događa s pčelama koje više ne stvaraju vlastite matice i misteriozno nestaju bez da prethodno nisu podnijele ostavku? Filmska je ekipa obišla različite dijelove svijeta po kadrove koji opisuju čovjekov odnos prema ovom kukcu. Najupečatljiviji dojam ostavljaju Kinezi koji umjetno oprušu drveće dok te prizore komentatorski glas proziva besmislenim jer znanost tvrdi da čovjek ne može jednako dobro obaviti taj posao (na kraju nema ni pčelinjeg meda). Svi ti primjeri pokazuju da s pčelama postoji problem na globalnoj razini pa se na kraju ispostavlja da odgovori na misterij pčela ne leže niti u jednoj od iznesenih pretpostavki vezanih za upotrebu pesticida ili postojanje prirodnog neprijatelja. Pčele ubija sklop svih okolnosti nastalih tijekom dugotrajnog procesa domestikacije pčela. Ukratko, pčele ubija sustav. Zajedno s tom tezom, pripovjedač ozbiljnim tonom iznosi donekle komično pitanje: "Zašto pčele ne uzvrate?"

ALEGORIJA KAPITALIZMA Dokumentarni film je dobar ako postoji jasna teza koju izlaže. O tezi koju ovaj film naglašava i načinu na koji je izlaže treba svakako reći nešto više. Autor filma, prikazuje pčele u različitim nevoljama da bi na kraju potvrdio ono što je zapravo unaprijed jasno – izumiranje pčela samo je jedna od posljedica tržišne logike gospodarenja prirodnim dobrima. To bi trebale potvrditi pojedinačne priče iz različitih zemalja, ali problemi koji muče pojedine uzgajivače nisu jasno artikulirani: nije posve jasno zašto je zapravo švicarski pčelar ostao bez pčela i meda na kraju filma. Problemi na koje je moguće jasno ukazati se odbacuju, primjerice postojanje

parazita koji napada pčele, kako bi se potvrdio pretpostavljen zaključak da je za sve kriv kapitalizam. Ostaje samo činjenica da se svugdje na svijetu s pčelama događa nešto. Cijeli film je tako jedan narativ o krizi, i to o kapitalizmu kao krizi.

Pritom film nipošto ne gubi na umjetničkoj vrijednosti koja leži u lijepom i poetičnom izlaganju. Vizualni aspekt filma svoju izražajnu snagu duguje skupoj produkciji i korištenju vrhunske tehnologije uz pomoć koje uspijeva u detalje pratiti i snimiti život ovog kukca, kako u letu, tako i unutar košnice. Pčele već u prvim kadrovima, koji prikazuju rođenje matice, kao da izvođe prizore iz baleta *Palčica* (tu je i klasična glazba). Nama nerazumljivi pokreti ipak ostavljaju dojam da pčele znaju što rade, a cjelokupnu poetiku patetično potvrđuju i zadnje scene njihovog leta prema zvijezdama (!).

Usporedba s *Palčicom* nije za vruga. Svjesno ili nesvjesno, film priču o kapitalizmu kao glavnom neprijatelju prirode izlaže na način kao što to rade bajke. Prije stotinu godina, iza sedam mora i sedam gora, negdje na obroncima švicarskih Alpi, čovjek se bavio uzgojem pčela. Pčele su se, htjele one to ili ne, našle u neobičnoj suradnji s čovjekom. U međuvremenu se svijet ponešto promijenio i pčele više ne pronalaze snage neprestano se suočavati s nevoljama u koje konstantno upadaju. Jedan od pčelara rješenje vidi u jednostavnom odbacivanju zadane logike. Imperativi suvremenog pčelarstva ne daju dobre rezultate, a pčela *vulgaris*, i bez čovjekovih trikova, želi dobro obaviti svoj posao. Zarobljenost u logici zadanog sistema objašnjava se uz pomoć paradoksa Crvene kraljice. Kraljica u Lewisovoj knjizi *Alisa u zemlji čudesa* kaže: "Vidiš, moraš trčati najbrže što možeš, da bi ostala na mjestu. Ako želiš nekamo stići, moraš trčati dvostruko brže!" Unatoč tome što je udvostručio svoj

FILM PRIČU O KAPITALIZMU KAO GLAVNOM NEPRIJATELJU PRIRODE IZLAŽE NA NAČIN KAO ŠTO TO RADE BAJKE. PRIJE STOTINU GODINA, IZA SEDAM MORA I SEDAM GORA, NEGDJE NA OBRONCIMA ŠVICARSKIH ALPI, ČOVJEK SE BAVIO UZGOJEM PČELA...

napor oko uzgoja i kultiviranja pčela, rezultat čovjekovog rada je ništavan. Možda je ovdje ilustrativan i konkretan primjer iz povijesti koji se dobro nadopunjuje s temom dokumentarca. Uslijed gladi koja je vladala Kinom kasnih pedesetih godina 20.st. započelo je masovno istrebljivanje vrabaca. Vrapci se hrane sjemenjem pa je njihovo ubijanje poticano iz straha za usjev. Međutim, krajnji rezultat toga je bio još gori. Ispostavilo se da se proizvodnja hrane dodatno smanjila jer skakavac više nije imao svog prirodnog neprijatelja pa je naprosto preplavio polja i uništio usjeve.

DOKUMENTARNI SPEKTAKL Koji su to konkretni pokazatelji izumiranja pčela, kojih vrsta pčela i u kojem broju? Kakav to med onda jedemo? Gledatelj se prestrašeno može i dalje pitati što se to zapravo događa s pčelama... Pojavljuje se i sljedeća dilema: koliko se uopće filmu može spočitnuti manjak informativnosti? To svakako nije naročito umjesno kada govorimo o umjetnosti. S obzirom na filmski rod o kojem je ovdje riječ, može se govoriti o istini koju film konstruira. Možda je baš i poželjno propitivati informativnu ulogu ovog medija? Pogotovo to može biti interesantno ako nedostatak

informativnosti ostavlja posljedice na razumijevanje sadržaja filma pa tako i mogućnost empatije s izloženim problemom.

Život priča bajke i unatoč svom utrošenom novcu i dobroj volji da se problem razumije, misterij ipak ostaje misterij, a pčele postaju fantazmagorija čovjekove želje da proizvede još jednu alegoriju o kasnom kapitalizmu. U izlaganju istine film prije svega mistificira problem, ostavljajući neke gledatelje zbunjene jer je prirodu pčelinjeg problema i dalje teško opisati s obzirom na to da su uzroci i posljedice teško razlučivi. Mitološki karakter filma ne može se posve opravdati umjetničkom vizijom. Riječ je o konzumerističkoj logici izlaganja koja podsjeća na sve ostale spektakle kapitala, reklame, priču o ptičjoj gripi i slično. Dosad se takav scenarij koristio za umjetno stvaranje nezadovoljstva kojeg može umiriti tek kupnja određenog proizvoda. U ovom slučaju bi to bio film ili med. Je li to pošteno ili nije i može li ovaj film biti više od toga? Kraj ostaje otvoren jer je očito teško utvrditi koja bi čovjekova reakcija bila prikladna, kako na film tako i na problem pčela. **B**